

Zopár z množstva spomienok na študentské roky ... s Paľom

(Bratislava, 30. jún 2015)

Prológ:

Na úvod pripomeniem, že Paľo mal nemálo skúseností z Vojenského umeleckého súboru JÁNOŠÍK (Brno), kde absolvoval základnú vojenskú službu. Tiež z profesionálneho súboru PULS v Prešove. Mal viac interpretačných skúseností, tak som sa musel troška dotáhať na neho.

Najmä v tom Brne to mali veselé... zažil tam aj príchod armád Varšavskej zmluvy (21. august 1968). Ale hlavne výborných kamarátov, napríklad Števa Kocáka z Vranova nad Topľou a ďalších.

Nemalo konca jeho spomínanie na veselé zážitky z vojenčiny.

Oznámenie:

Na malom zožltnutom papieri (A5), nám v polovici júla 1969 oznámili, že sme prijatí na štúdium na VŠMU. A súčasne, že sa máme dostaviť v septembri 1969 na študijné oddelenie VŠMU. Budeme absolvovať sústredenie pre začiatok.

Zišli sme sa v deň „D“ na študijnom oddelení VŠMU, v budove oproti Lúčnici. Evidencia, poukážka zaplatiť internát a stravu. A preukaz do internátu i na školu. Mali sme aj obavy, že ak to nespravíme, tak nás pošlú domov.

Pridelená izba na druhom poschodí (päť postelí). Dostali sme sa spolu s Paľom na jednu izbu. A na druhý deň nástup na intenzívne týždňové štúdium ako predprípravu z niektorých predmetov. Bolo to nahustené, najviac toho bolo z oblasti hudby.

Na záver „študijného“ týždňa sme mali preskúšanie... asi bolo úspešné, lebo nikoho neposlali domov. Poďakovali nám a povedali dovidenia v pondelok nastupujete na riadne štúdium.

Práve vtedy vychádzali aj moje 20-te narodeniny. Pár koruniek som si odložil z vreckového (za týždeň...) a šli sme, kde nám starší poradili - do Veľkých Františkánov. Ak vstúpíte hlavným vchodom do chodby, je to naľavo .. vzadu je menšia miestnosť a tam bolo voľné – teda náš „dohodnutý“ stôl.

... postupne sme sa osmelili a bolo veselo. Bavili sme aj ľudí okolo... spievali s nami. Nad ránom sme šli pešo na internát... popri dvoch levoch sme si (oproti) pred maličkou mliekarňou „kúpili“ plnotučné fľaškové mlieko. Doviezli ho tam pred dvere v preprávkách, už na sobotňajší predaj. Medzitým sa rozbrieždilo... Ako slušní a vďační nastávajúci študenti bratislavskí, nechali sme tam peniažky pani predavačke – aj s tringeltom. Veď čo ak bude načim toto osvieženie aj nabudúce... No a to sme už na Šoltésovu 4 , nemali ďaleko...

„Spolužiaci“ mi večer darovali fľašu vína a malú bielu ružičku (s umeleckou básničkou)... Mala sa veselo, raz v minerálke, potom na stole, potom vo víne a zase v minerálke... Vzal som si ju do vrečka v saku, „trošku“ zvädla. Na internát sa dostala už mierne zhnednutá. Ale ja som jej dal čistú vodu a položil hore na skriňu. Po dva dni som menil čerstvú vodu, no nič. Až na tretí deň ráno – keď som sa pred siedmou hod zobudil... vidím malú čisto bielu ružičku krásne rozkvitnutú - bola venovaná z priateľstva a myslím, že mi niečo aj do budúca naznačila.

Chýr o našom posedení sa šíril bleskom ... vraj sme zabávali vôkol ľudí aj cestou na internát - po strede cesty a električkových koľajniciach. Tancovali Hajli bunda - buli - buli bunda (aj s cifrovaním) !! Naučili to aj náhodných pocestných. I zaplatili ranné mlieko ...

Začal sa prvý ročník nášho štúdia 1969/70.

Na izbu pribudli ešte ďalší: Paľo Procházka (dirigent, zbormajster), Ivan Valenta (hudobný teoretik) a Vlado Russó (vynikajúci organista). Päťka ako vyšitá, každý mal iný študijný program. A každý sa časom stal „postavou“ svojej generácie - medzi poslucháčmi VŠMU. Bývali sme spolu skoro tri roky. Internát na Šoltésovej bol celkom fajn, ... blízko boli električky aj trolejbusy, neďaleko centra, keď už nič nešlo ... dalo sa aj pešo.

K „nášmu“ Russovi len dodám, že štúdium na VŠMU, končil vyše hodinovým diplomovým koncertom v Slovenskej filharmónii - hral niekoľko skladieb od svetoznámych skladateľov (tvorba v rozpätí 400 rokov) – a spamäti !! Ďalší fanatik.

Konkurz do Lúčnice,

bol asi o dva týždne na to, ako začala škola. Bol vypísaný do Speváckeho zboru, tam bol termín skôr. A tiež do Tanečnej zložky, tam bol termín neskôr.

Niečo ma pomklo a aj Paľo ma podporil, choď, veď spievať vieš. Uvedomil som si, že v zbere sa spieva inak ako pred muzikou, ale šiel som.

Dr. Štefan Klimo viedol skúšanie. Bolo to dosť náročné, ale prijali ma. Dal mi domov dva klavírne, aby som si to pozrel.

Konkurz do Tanečnej zložky nás lákal viac.

Tak sme sa s Paľom chystali na tanečný konkurz. Spolužiak Drahoš Struhár nás ešte v škole podpíchal: Nebojte sa, keď vás Nosál nevezme, berieme vás do SLUK-u. A smial sa. My že nejaké nácvičné a tak. A Drahoš – stačia vám piškóty, nebudú vás veľa skúšať.

Zdržalo nás vyučovanie v škole. A troška napätí sme sa ponáhľali do budovy Lúčnice. Dvere boli zabuchnuté, nevedeli sme ich otvoriť. Tak sme zvonili. Vošli sme a niekto povedal, že už skoro nikoho nečakali. Že tam bolo hodne ľudí. A Nosál povedal: Len ich vyskúšajte. A oni nás ale riadne prevetrali. Dvaja sa striedali, čo nám zadávali motívy... Klepkanie. Klepkanie im nedávajte,

to je ľahké pre nich. Samozrejme – dávali nám tanečné motívy z oblastí, ktoré sme najmenej zvykli tancovať. Mali nás „načítaných“. Nevadilo, išli sme dopredu. Niektoré „zostavy“ sme skopírovali do bodky. Peťo Homolka nám pridal: tak skúste niečo skočiť. Tak sme skákali a dost’ sa to podarilo. A Peťo dodal: Na budúce si zoberte džínsy (!?)

No, dobre, dobre, ozval sa Nosál’. Príd’te vtedy a vtedy na nácvik.

A mne povedal: A ty si rozmysli, či chceš v Lúčnici spievať, alebo tancovať, oboje sa nedá zvládnuť. Do videnia.

PodĎakovali sme, pozdravili a pobrali sa von.

Trošku nám ten SLUK ešte vřtal hlavou, ale už sme to potom nerozoberali.

Piati na izbe a „občas“ voľba

kto kedy upratuje, kto má kedy voľno (teda ako mimo izbu!), lebo iný mal „milú návštevu“. Raz, keď sme prišli v noci zo šnúry vystúpení s Lúčnicou po Československu, pomaly otvárame dvere a ovalila nás známa vôňa... a Paľo: „No nazdar zas tu bola tá jeho ...“ z kúta sa ozval trafený gunár: Ticho spíme ! Tak sme položili tašky a mierili k svojim posteliám. Ale Paľo na niečo stúpil a výkrik: Moje brucho ! A Paľo: Kto je to !? a to „zašľapené brucho“ že : Ja som spevák ! Až ranný svit ukázal dvoch spevákov z Lúčničarskeho zboru (mali sústredenie) a náš kolega Procházka tam dirigoval.

Ďalšie dva roky sme bývali v trojici – s dirigentom Procházkom.

Bol to podobný režim, ako na bývalej päťke. Ale už sme sa viac poznali, aj chápali, či pomáhali.

S Paľom Bútorom sme záverečný – piaty rok štúdia bývali na priváte, ktorý nám ponúkol výborný sólista a tanečný pedagóg Lúčnice: Milan Beniak. On išiel na lepšie, tuším že k svojej snúbenici. Hodilo sa nám to veľmi, viac sme museli študovať, aj sme dospievali a priestor bol rovnaký.

Paralely - VŠMU a LÚČNICA - Univerzita scénického umenia

(teória, poznanie, prax, výkon, finesy výrazovo–štylovej interpretácie, pedagogika, tanečné techniky, tréning a tréning, analýza, kostýmy, tvorba choreografická, dramaturgická, režijná, fenomén scéna, filozofia, psychológia umenia, dejiny, hudba, kompozícia, vystúpenia, zranenia,...).

V škole sme mali veľa praktických ale aj teoretických predmetov. Tanca od výmyslu sveta, áno ľudovky...všetky možné regióny, klasický tanec, charakterový tanec, jazzový tanec, historický, rôzne modifikácie tréningových postupov. A rad ďalších predmetov viacerých umeleckých žánrov a dejín.

Boli sme experimentálny ročník, tak sme mali (vraj) v histórii katedry najviac učebných predmetov (a aj pedagógov).

Nie moc populárne boli zostavy pri tyči a na voľno zostavené z rôznych motívov vybraných ľudových tancov. Pani Dorothea Tóthová nás pri nich riadne tepala.

No po čase nám bolo jasné, že práve toto diskutabilné – bolo veľkým prínosom pre analyzovanie pohybu rytmu, váhy, viazania ... atď. a navyac pridávalo nám to aj akúsi špeciálnu pedagogickú prípravu i kondičku. Keď pani Dora oslovila Paľa, aby ukázal valašský vo dvojku, tak sme videli kokavskú parádu, pričom si aj pospevoval (tidlaj, tidlaj, tidlaj, tidlaj...). A pridela mu úlohu: Pozmýšľajte Pavel, nad vhodnou študírkou, ako si osvojiť ... Nabudúce si to pozriem... Skúšky aj „medzi semestrálne“. Ďalšie semestrálne a ročníkové. Etudy narastali nielen počtom, ale aj náročnosťou celých zostáv. Okolo toho metodika, celá pohybová metodológia,...atď. Muselo to byť na dvojku, trojka sa nepočítala. A tvorba ... v rozpätí dominantných komponentov vytvárajúcich scénický celok. Litre, desiatky, ba stovky litrov potu – na sále na VŠMU a večer pokračovanie cca 3 – 4 hodiny tréning v Lúčnici (telocvična na Jesenského ul.). Naplno, pripomenuli nám zo začiatku, aby sme si nemysleli, že keď máme už hodiny tanca za sebou na škole, tak sa budeme na tréningu v Lúčnici šetriť. Naopak ... mali sme byť vzorom. O ten vzor nám ani nešlo, ale keď nám prof. Nosál nakládol sóla skoro v každom treťom tanci, tak sme fakt museli makať. A starší sólisti sa ukradomky usmievali, že sa už môžu občas striedať. Ale fakt, že nám veľa dobrých rád a skúseností na náročných tréningoch odovzdávali. Vďaka nim sme to vlastne celé zvládli.

Naša škola – budova Slovenskej filharmónie

tam bola naša krásna menšia sála s veľmi malou šatňou (chalani) a trošku väčšia (baby), ktorá mala výnimočné okno priamo na námestie: Národného umelca Eugena Suchoňa.

Áno, presne to krásne oválne (poležiačky) okno na prvom poschodí, priamo nad hlavným vchodom do Slovenskej Filharmónie. Posvätný to vchod do umenia stáročí a nad ním sme žili a pracovali celé dni po päť rokov.

V tej sále sme aj obhajovali aj diplomovky pred štátnou komisiou. Krásne časy...

Paľo bol známy tým, že na sále nosil okolo krku uterák ...

strihnuté tmavé legíny, väčšinou svetlé tričká, hrubé ponožky a plátenné piškóty (alebo kožené). Neraz dokola skúšal dvojité „luftúru“. Keď to už išlo, tak si nahlas .. povedal: vidiš to človeče ?! vidiš to ???! dnes mám deň ... Keď nešlo... tak zase zmenil na piruety. A tak dokola. Keď toho už mal dosť, tak niečo zašomral „kokavskú nadávku“ a sadol si na parkety, alebo si ľahol na lavičku. Neraz nás pri „luftúrach opravoval kolega Peťo Borja (normálny chalan z Brna), študoval choreografiu klasického tanca (bol členom baletu SND). A zakontroval rád aj Drahoš Struhár, ktorý točil výborne (bez prípravy), a bol výborný tanečník – sólista v SLUK-u. Žiaľ, už pred viac rokmi zomrel.

Cez krátke prestávky sme bežali oproti do Mliečaku (terajší Mack Donald) na jogurt s jahodami a rohlíky, alebo vlašský šalát a liter mlieka (sebou)...

V tom maličkom priestore – našej šatni sme vymysleli, že tam bude bufet. Paľo niekde objavil opustenú skriňu. Aj pani upratovačka potvrdila, že je na starom mieste už dlho opustená. Bola v dobrom stave a mala parádnu roletu cez hornú polovicu, kde boli poličky. Uznáte – perfektná barová skrinka. Dolu dvierka a väčší priestor na príručný sklad: minerálky, napolitánky, sáčky kávy, neskôr aj instantnej kuracej polievky, nejaké oriešky, chutná vinea, (a nejaká fľaštička vína v koženkovej zapínacej taške). Hore boli – ako inak šálky na kávu, poháre na minerálku, aj poháriky menšie na niečo hustejšie.

Ale piť sme nepili – teda alkohol. To nám triedna pani Tóthová rázne zakázala. Že stačí raz a celé to letí aj s nami pred Dekana fakulty.

Nevedeli sme ako to ohlásiť, že tam máme bufet. Nieкто povedal, žeby sme mohli mať aj pokutu! Ale nám sú tekutiny veľmi potrebné viac ako iným - čo len občas pobehnú za trolejbusom, či električkou... Osmelili sme sa, a bez opýtania sa rozbehol príručný bufet.

Paľo sa priam vyžíval ... chopil sa, že bude predávať. Dal si barmanskú zásteru a s jeho typickým úsmevom a šibalským pohľadom sa opýtal: tak čo si dáme ??? v našom bufete ??? Máme všetko čo vám pomôže ! Aj za dobrú cenu ! A pritom si medlil rukami, ako najlepší kuchár, či skutočný barman tešiac sa z dobrého počinu (z obchodu - ťažko).

Isteže, nešlo o zisk, ten bol veľmi skromný. Ale o ten zážitok, že sme nemuseli behať spotení oproti do Mliečáku. A pravidelne si aj dievky v našej šatni postáli v rade, aby neboli smädné... Ej, a veru sme mali tanečnice aj zo SĽUK – u, aj zo SND, aj Lúčnice, aj zo súborov moderného scénického tanca, či klubov spoločenského tanca . Neraz sme posedeli chvíľu dlhšie, keď sme mali neskôr tréning v Lúčnici, alebo bolo viac času.

Preberali sme takmer celý tanečný svet – v Československu ..., ale i z niektorých svetových tanečných scén, či profi súborov, ktoré sme niekde zažili, či videli vo filme. Vtedy bola veľmi vzácna pohybová „informácia“ (video ešte nebolo, v TV zahraničných programov veľmi málo. Tak sme obdivovali fotky sólistov svetových ansámblov. Alebo niečo, čo sa dalo občas vidieť na rakúskom televíznom kanály.

Na nákup zásob sme sa skladali a po predaji sme odratávali v naturáliách. Niekedy zostalo pár korún. To sme neraz dali upratovačke, aby sa nehnevala, keď bolo občas v koši viac vecí, ako sa bežne patrilo. Neraz sme však boli na nule, ba aj pod nulou.

Aj pedagógovia pochvalovali, aký bufet servis sme tam mali. Práve oni väčšinou pridali na cene za nealko, kávu, či napolitánku. Aj rohlíčky boli (keď bol starší – v utierke čistej sa trošku pomačkalo a bol mäkký)...

No bufet sa rozbehol tak, že aj študenti z divadelnej fakulty, či operného spevu .. občas zavítali... lebo aj oni väčšinou chodili skoro dvesto metrov do Mliečáku.

Páčilo sa to aj kolegom z mladších ročníkov, ale po našom odchode zo školy si nami založená tradíciu už neudržali.

Život tanečníka nie je „peříčko“.

Denno - denne hodiny na sále. Vykúpenie boli soboty, či nedele, keď boli vystúpenia – bolo ľahšie. Alebo ak boli občas voľné víkendy. Veď niektorí to poznáte ... Ale bavilo nás to, dávali sme do toho všetko a pochvala za lepšie výsledky na sále, i na javisku (Nosál často nechválil, ale bolo vidno keď bol ticho – čiže spokojný a pokyvkával ľavou rukou, niečo si hovoriac – ako: No, no mohlo to byť aj lepšie). Ale inokedy bolo aj TICHŤO – pred búrku a kde neboli „zvonka“ ľudia spustil výčitky len tak lietalo! A boli sme ticho - všetci. Tešili nás hlavne potlesky stoviek či tisícov obecnstva, boli nám najväčšou odmenou.

Svetová výstava Ósaka 1970:

Na jar v roku 1970 sme boli s Lúčnicou na svetovej výstave v Ósake, Japonsko. Na škole sme boli len semester a bolo načas uvoľnenie zo štúdia na vyše mesiaca. Nakoniec vedenie školy – súhlasili.

Pre nás to bolo veľké ocenenie, lebo do nominácie sa vyberalo. Iste, bol to aj záväzok, že asi budeme makat' v Lúčnici zopár rokov.

Po príchode do Japonska nám sprievodca Gaštanko (tak sme ho volali) opakoval, že Japonci moc netlieskajú, oni viac tichom vzdávajú úctu a obdiv. No po našich vystúpeniach ich asi riadne boleli dlane – neboli zvyknutí tleskať.

Československý deň na výstave v Ósake.

Na slávnostnom programe Lúčnice bol osobne pán prezident ČSSR arm. generál Ludvík Svoboda a osobne aj rodina cisára Hirohita. Po programe v najväčšej hale na výstavisku, boli veľké potlesky. Dve hostesky cez veľkú plochu pred pódium priniesli vyše sto veľkých červených kvetov, ktoré nám poslal náš pán prezident. Mali sme veľký úspech a dlhé potlesky. Všetci stáli, tleskali. Aj cisárska rodina - sa medzi prvými postavili. Zaznela naša hymna a o chvíľu sme všetci pozerali cez slzy. Bolo nám krásne „úzko“.

(Zabudli sme aj na počiatkové napätie - začínali sme Zemplínom a bol tam dlhý príchod na veľké pódium. Vychádzal som prvý, mali sme dohodnuté isté gestá kedy nástup na tanec. Tesne pred začiatkom mi moja tanečnica Vánička hovorí idem, musím na malú. Jasne, mali sme to nacvičené. Devy sa dopredu posunuli automaticky. Ešte chvíľa a tisíce obecnstva úplne stíchlo a počúvali majestátnu hudbu Sveťa Stračinu, ktorý si to z orchestra vychutnával. Vyšlo to fajn, nezbabrali sme to. Partnerka sa zaradila plynule a tanec mal búrlivý potlesk. Na izbe sme si tieto momenty párkrát opakovali s chalanmi, Ako inak, býval som aj s Paľom Bútorom.).

Aj tanečník je len člověk.

V istom dátume sa stretol voľný deň a kamarátové meniny, tak sme sa trochu uvoľnili. No na druhý deň „prituhlo“, Nosál' rozšíril program, lebo per úspech žiadajú dlhší program, aj nejaké delegácie na koncerte z iných pavilónov a podobne. Mali sme viac tancov, ale niektorí aj viac sól. A oslávenec Sveťo Haruštiak si poťažkal: Pán Nosál', ale to ste mali včera večer povedať! Nosál': Čo včera, bolo včera (!), ale dnes je nový deň! Poďakuj sa gratulantom (niečo tké si zamrmlal). S Paľom sme v ten večer tiež pridali do zábavy. Ale nový deň sme zvládli slušne. Aj Sveťo bol výborný, šľahol si dve sprchy a lietal vo vzduchu ako gumička s jeho veselým úsmevom. Aj Nosál' ho pochválil. A dirigent orchestra Mirko Šmíd - kľudne mohol natiahnuť (skokové) dlhé tóny. Potom sme si výbornú Oceán, či Hihi-nika whisky radšej odkladali na cestu domov – ako jeden zo vzácných darčiekov z krajiny vychádzajúceho slnka.

Večer so Slávkom Volavým ...

Istý večer sme boli po predstavení pozvaní do reštaurácie v Československom pavilóne. Chceli sme sa zabaviť aj s našimi dievkami i s hosteskami z nášho pavilónu. Hrala tam muzika pod vedením chýrneho primáša Slávka Volavého ze Strážnice. Poznali sme sa už nejaký čas. A páčila sa nám aj jeho dcéra Tatiána, áno tá milá osoba, ktorá vedie festival Seniorských súborov v Petrove na Morave (inak viete, že tam pôvodne začali Folklorní slavnosti, ktoré potom pokračovali v neďalekej Strážnici – v tomto roku bol už 70. ročník).

Tak sme pri Slávkovej hudbe trochu potancovali v pároch a potom sme sa vybrali k muzice ... tož neco si rozkázať... bavili sme všetkých a Slávek Volavý zahral všetko. Rozkazovačky a cifrovanie „skončili“ až na stole. Dievky z nás moc nemali (ako obyčajne), lebo sme väčšinou spievali, verbovali a tak dokola. Poplatili sme aj host'om z iných pavilónov, veď to bolo v našom pavilóne. Na druhý deň sme ráтали drobné, ktoré nám zostali z diét, čo sme mali mať na celý týždeň. Ešte že bola 3 x denná strava.

Keď sme pristáli na letisku v Bratislave (v noci okolo tretej nad ránom), čakali nás kolegovia - Spevácky zbor Lúčnice, aj osobne pán minister Miroslav Válek. Vystúpili sme a pred lietadlom – tam na ploche nám zaspievali „Aká si mi krásna“ ... a pozerali sme znova cez slzy aj šťastní, že sme doma.

Minister Válek poďakoval a každému podal ruku, popýtal sa ako bolo. Niekde v tlači potom povedal, že to bolo jedno z najpríjemnejších nočných stretnutí v jeho živote.

O pár dní sme sa dozvedeli, že sa priebežne veľa o nás písalo, aké máme úspechy na výstave v Ósake ... Že o tom písali aj svetové denníky na západe.

Po návrate zo Svetovej výstavy v Ósake,

sme mali tesne termín skúšky z anatómie u Profesora Kappelera. Výborný profesor, ale my sme boli dosť mimo, lebo do rána bola ešte oslava

s „najbližšími“ – na internáte. Až ráno si niekto všimol, že v hornom malom okienku bolo „vybraté“ koliesko – presne ako priemer fľaše !... nuž ako vyletela si moc nikto nepamätal. Len sme rýchlo pozerali dolu – či tam niekto ne ... Ale na šťastie nebol nikto „osobne“ a ani strecha auta pokrivená. Len rozletené drobné zelené sklíčka (išli sme ich pozametáť kým sa rozbehne deň). Len pani vrátnička nechápala, prečo my ideme v pyžame s metlou a lopatkou na ulicu. Od radosti, že sa nič vážne nestalo, niekto začal pesničku a kamarát dirigent ju parafrázoval, že cingi-lingy, bom, bom, bom !!

Ráno pokročilo... Takže radšej nejdeme... Nie, nakoniec sa rozhodlo, že ideme. Veď vieme držať vertikálu, tak to skúsime. Obliekli sme si takmer kostolné šaty a tmavé okuliare. Vzali sme poznámky z prednášok a po ceste si ich prebehli. No čím sme boli bližšie k neďalekej Lekárskej fakulte, odvahy nám ubúdalo. Začiatok bol dobrý, ale keď pán profesor položil na stôl väčšiu nádobu s rôznymi kostičkami z kostry človeka..., Paľo sa trochu chytal na kostičke - jabĺčko (na kolene), no potom sme to vzdali a bol hádankám koniec ...

Profesor stručne a dôrazne povedal, že si to láskavo zopakujeme, lebo za tri to nemôžeme mať. Lebo keď nám prejdú „cez ruky“ na sále stovky možno aj viac mladých ľudí a nebudeme vedieť riadne anatómiu rešpektovať pri tréningoch, tak im môžeme pokaziť zdravie.

To si viete predstaviť ako sme sa nadvrtili celučičkú kostru, aj s tými „voľnými“ kostičkami, čo ich len šľachy držia. Na skúške nás Profesor Kappeler vyobracal (na jednotku), ale samozrejme, kostičky nás vôbec neskúšal. Povedal: viem že ste si to riadne pozreli!

Paľo rád varil a väčšinou veľmi dobre,

ak neprihorelo, že ho niečo vyrušilo, či zabavilo. Neraz ráno prekvapil osadenstvo izby, že pripravil praženicu. To bola žranička.

A keď niekto dostal z domu balík, (rozumej) aj klobásku, slaninku, či šunku, padla cibulka na sklovito a tak to voňalo, že až chalanom zo susedných izieb nosy vykrúcalo. Pochvaľovali si aj susedia: Sergej Kopčák (už vtedy známy spevák), či Dušan Tarageľ (herec z Liptova), že čo máte hody ? A panvica pôvodne vrchovato plná, no za chvíľu na nás zízal trikrát vyškriabaný spodný bľach.

Ako sme si cez Kokavu skrátili cestu do Popradu.

Na jeseň (r. 1971) sa v Poprade konal Československý festival folklórnych súborov. Vybrali sme sa tam celý ročník (teda chalani). No časom sa počet scvrkol. Mal ísť s nami aj Fako. On to chcel aj financovať. Fako bol náš najnovší kolega. Prišiel na školu neskôr, ako zahraničný študent z Juhoslávie. Štúdium mu platili rodičia (s nejakou zľavou). Bola s ním neraz pasia, keď začal tancovať Kolo. Vysvetľoval, že to sa asi nedá štylizovať, keď tam dáš všetko čo tam má byť. No raz nás prekvapil inak, povedal: Chalani ideme pod Tatry. A to bol Poprad, kde bol Celoštátny festival folklórnych súborov. Veľa sme o tom

hovorili. Finále 16 naj-súborov zo Slovenska a Čiech, paráda. Toľko rozmanitej tvorby pokope... Vedeniu katedry sa to páčilo, ba až neverili, že tam fakt chceme ísť. Fako že zaplatí benzín, no nakoniec nešiel. Musel niekam cestovať. Drahoš Struhár nám požičal od brata Oktáviu - kombík (on nemohol ísť, mali turné so SLUK-om). Ja som šoféroval. Paľo Širáč zbalil mini proviant. Rozhodovali sme aká bude trasa. Nuž na Zvolen a Podbrezovú, Tále, je krátka cesta a pekná príroda. A Paľo Bútor: Ved' jasné, pôjdeme tade a zájdeme k nám na Kokavu. Najprv sme, že nebudeme celá banda otravovať u Bútorov. Ale Paľo povedal, že budú práveže radi jeho rodičia, keď sa zastavíme. Aby nás aj videli – ako jeho spolužiakov. Teda dohoda - mali sme len zastaviť. Tak sme si to skrátili cez Kokavu nad Rimavicou.

Aj Paľov otec prišiel z práce prvej, aby sme sa stretli. Bolo príjemne, porozprávali sme sa. Nechýbalo jedlo, ani pitný režim. Domáci sa stále na niečo pýtali. Aj ako je tam v tom veľkom svete - v Bratislave? Mamička Paľova sa ma vypytovala, ako sa Paľko učí? Nuž zatiaľ nám to ide dobre, zápočty aj skúšky už máme. Po chvíli zas: Pištuka, ale ved' ozaj tu trošku pobudnite zo dve hodinky. A dodala: nemôžete ísť ráno? Nuž čo poviete takej zlatej osobe? Najprv, že nie, ale nakoniec sme aj prespali. A o chvíľu bolo v celom dome akosi veselšie...

Podarený bol Paľov dedko. Prišiel, keď som dolieval vodu do chladiča a ostrekovača. Vypytoval sa na auto, koľko má koní? (Inak on to dobre vedel). A tak vážne konštatoval: ale 45 koní (tuším to malo) a 1200 cm³ motor ? to je veľa, potom sa len naháňajú na cestách... On bol totiž prvým taxikárom na Kokave a v širokom okolí. A nikdy nemal búračku. Bol to vyhl'adávaný majster. Všetko vedel na aute opraviť sám.

A na druhý deň sme ráno ťahali na Poprad. Paľova mamička mi opakovala: Pištuka, chlapci, lem dajte pozor na seba a opatrne sa držte. Aj my zmo z otcom tak chodievali po slávnostiach. Ale ni na aute, ale so skupinou autobuson, vlakon i pešo kilometre. A Paľov otec pridal: Dávno to bolo. Mladí sme boli všetko sme zvládli. A rozlúčil sa s nami ponáhľajúc sa do práce.

Inak Paľova Bútorova mamička je v kroji aj na historickej fotke pod Zvolenským zámkom, kde vystupovali s národopisnou skupinou z Kokavy n/Rimavicou. Keď bola oslava 5. výročia SNP a SLUK tam mal svoju oficiálnu premiéru 29. augusta 1949.

Do Popradu sme prišli na čas. No bola to cesta - veľký zážitok. Všetko v istom „protokole“, lebo cestou späť išla s nami aj vedúca Katedry pani D. Tóthová. Celoštátny súťažný festival nám dal v dobrom riadne zabrat', všetko sme si pozreli a cestou domov rozoberali ...

Ako sme si Myjavu zamilovali, až nás tam chceli oženiť.

Keď sme boli už v treťom ročníku, často nás nahovárali po Slovensku, aby sme im postavili nejaký tanec – choreografiu... Prof. Nosál' nebol tým moc nadšený, že máme čas, keď skončíme školu. A veru sme ani času moc nemali na to. Nuž, ale raz sme sa nevdojak prisľúbili na Myjavu, keď sa nám Janko

Hojstrič – vedúci a choreograf súboru Kopaničiar post'ažoval, že ich ohovárajú – žiaľ aj domáci, že nič iné nevedia len Myjavské. A že to preto, lebo inšuo by ani nevedeli. Inak J. Hojstrič pochádzal zo Zemplína, takže bol by vedel postaviť určite dobrý zemplínsky tanec, ale bol znechutený. Že bude lepšie, keď niekto zvonka čosi ... (poznáte to: Doma nie si prorokom!). Tak veľmi sme si ho vážili, lebo jeho choreografie z myjavského regiónu boli fakt veľmi dobré, ba výborné a dodnes sú neprekonané, napríklad kompozícia: „Na Myjave pod lipkami“ (inšpirovala mnohých, ale Hojstričovu tvorbu neprekonali).

Tak sme tam prišli, pozreli si nácvik – tréning. Niečo sme pohybovo v rámci tréningu skúsili. A Paľo potom vraví: Ja spravím Horehron. A bola na mne rada. Tak som váhal, že čo a ako. A Janko vraví: Štefanko ná nemohel bys nám nějakú detviansku náladu ? Vieš tys tam vyrostel v tej Maríne ... a po Lazoch Detvianskych si robel nahrávky...“ No snažil som sa vysvetliť, že to by bolo totálne naopak, ako sú oni pohybovo zvyknutí. A že by to bolo treba veľa prípravy, zvládnuť inú pohybovo-rytmickú štruktúru a podobne. Ako napríklad aj muzikanti zahrajú úpravu z Detvy ?? Radšej niečo iné, porozmýšľam ešte ! No prosili a sľúbili všetci, že budú riadne drieť... Tak bolo nakoniec – ako na počiatku: Detvianska nálada ...

Ale najprv dlhá príprava v tanci i v hudbe. Aj Paľo to tiež nemal ľahké, lebo pestré rytmizovanie dupákov „na moste“, si tiež vyžiadalo prípravu. Tak sme s Paľom dochádzali na Myjavu pod večer na nácviky a zavčas ráno späť do Bratislavy. Boli chvíle, keď bolo treba viac námahy, ale zvládli sme to. Lebo mládežníci z Kopaničiaru to naozaj chceli a dali zo seba všetko, čo vládali. Iste, zo dvakrát to bolo, že to nevládzu, že je to náročné. Ale o týždeň zavolali znova a šli sme úspešne ďalej.

Ako sme raz stávkou zaplatili...

Raz sme po tréningu zašli do priateľného podniku (na naše vrecko).

Niečo sme zjedli, vypili a čas bežal. Zabávali sme aj ľudí dokola. Víno bolo naozaj sudové, dobre sa po ňom spievalo. No ukázalo sa, že máme vo vrecku menej ako bolo načim. Čo teraz ?? Vedľa sedeli tiež viťúzi a trošku sa prekárali s nami. Ale my, že už končíme, ráno máme povinnosti. Len keď niekto z nich povedal, že keď sme tanečníci, či urobíme šnúru, ale riadne, tak zaplatí 5 litrov vína. Pozreli sme po sebe, Nebol to najlepší nápad, ale boli sme v núdzi. Paľo sa huncútsky zasmial, vstal a troška skúšal, i vraví: No dneska mi to nejde. Vzal som to na seba (kopyto - jelito...). Medzi tým som (aby to navonok nebolo vidno) už „strečingoval“, aby šľachy vydržali. A ponúkol som, že idem na stôl. Kým čašník povedal, že radšej nie, nie sme v cirkuse (!), už som bol hore. Chlapi radi dali bleskom poháriky a prázdne fľašky nabok. A už som sa pomaly naťahoval na stole. Pár pokrikov: nižšie, ešte, ešte. Našťastie dalo sa mi. Vyzývateľ konštatoval: nevyzeral na to. A Paľo radostne vykrikoval: Števo máme to! (on vedel že nám ide o veľa). A vtedy mi aj nohavice roztrhlo. No čo nespravíte, len aby hanba nebola. A mali sme čím všetko zaplatiť.

Paľo príbeh porozprával v škole a istý pedagóg konštatoval, vidíte aj šnúry sa vám oplatilo trénovať.

V inom podniku to bolo oveľa náročnejšie.

Raz sme išli po tréningu, že ideme domov, unavení, pešo - a to bola chyba. Lebo sme šli (smerom na Šoltésovú) okolo povestného Krištáľ-baru.

Bolo pred polnocou. Zopár ľudí postávalo pred vchodom, tak sa zdalo, že nebude miesto. Nejdeme. Ale kamarát Drahoš Struhár, že poďme na chvíľu, veď tam sa vždy niečo uvoľní... Dáme si kapustovú ... Tam bola fakt asi v celej Blave najlepšia... aj preto, lebo riadna porcia a na dne veľkej misky, bola veľká - nakyprená, zaváraná slivka. Parádna chuťovka k tomu tri chlebíky a máš sa.

Otočili sme vrecká, že na jednu kapustovú máme, tak dobre (už sme videli tú slivku) ... Drahoš – výborný vyjednávač zariadil, že nás pustili prednostne. Až potom nám „oznámil“ že ak by niečo, tak sa ponáhľame, že v noci cestujeme, ideme niekde ďaleko vystupovať. No, čudné, ale dobre. O chvíľu nastúpila kapustová, ako som povedal – výborná. Počas dobrej chuti sme zaregistrovali zopár tanečníkov z Novej Scény i SND. Tiež asi niečo nacvičovali dlhšie. Slovo dalo slovo a po kapustnici aj víno. Niečo sa v reči zamotalo a len pozeráme s Paľom, ako Drahoš odkladá z mramorového okrúhleho stola veci na susedný stôl a štvorá sa hore. Stoly boli ťažké mramorové a podlaha tiež kameňom vydláždená. Drahoš si hore kľakol na obe kolená párkrát vypéroval na priehlavkoch a už som sa bál čo urobí. Ešte kolegu z divadla upozornil: Ale ak toto neurobíš, tak nie si profík !! Tretí krát vypéroval, odrazil sa zo stola a v polotáčke mätko dopadol na kolená (na kameňom dláždenú podlahu). Všetkým nám stuhlo. Ako sa ten chlap postaví. Ale Drahoš - ľahko. Civili - netanečníci nechápali a s obdivom pokriky a tliekali.

Teraz bola rada na „kolegovi“ z divadla. Pripravil sa hodnoverne, ale zoskočil na pokrčené pološpičky (reflex-zľakol sa). Testový „dialóg“ však pokračoval, prišla rada aj na nás. Ale my sme povedali, že my sme polo-profi, tak sme skákali zo stoličiek – bolo to (pre nás) o veľmi potrebnú výšku nižšie. Prijali to. Poviem pravdu, v rýchlosti sme si opakovali všetky tie poučky z nácvikov skákania točiek na kolenách, ako to vysvetľoval Meťo Oleár, legendárny „točkár“ sólista SLUK-u i Lúčnice (v tancoch Bunkoš, či Zbojník). No a zázrakom sme to zvládli. A Paľo po dopade póza - roztiahol ruky hore do V-éčka, úsmev (až zaťaté zuby) a víťazne povedal na všetky strany: Vidíš to ?! vidíš to ty kokocenko ?! Aj nám tliekali, no menej, ako Drahošovi (ten skočil parádne zo stola - bol fakt profík). A v tom ktosi povedal: A nemali ste sa vy ponáhľať na cestu ?? Zaplatili sme vrtko a ťahali domov... a za rohom sme si masírovali otlčené kolená.

V Lúčnici sme si užili poznanie, drinu, slávu, inšpiráciu aj trému, či stres ...

Paľo bol výborný charakterový tanečník. Vo viacerých tancoch sme sa stretali. Iste, veľa zážitkov bolo aj pri filmovaní: „Tanečné miniatúry“ - tance z tvorby Š. Nosála a Sv. Stračinu pre STV (réžia Martin Ťapák). Či tanečných obrazov historických tancov: „Chorea Amore“ (Š. Nosál, Sv. Stračina), ktoré kúpili do vyše 30 štátov sveta (réžia Martin Slivka). Pri tanečne pôsobivej časti – výcvik, ktorý viedol Paľo - náš kapitán, mu padal husársky čákov. Napálil sa a natiahol si ho od hnevu hlbšie na hlavu a ... vybuchol smiech. Režisér musel dať pauzu, aby sa vojsko ukludnilo.

Scénickým bonbónikom bola vyše 30 minútová tanečná balada: Éj, husári (Š. Nosál, Sv. Stračina). V tej balade som bol v Paľovom vojsku. Aj sa o mňa na záver postaral, keď ma v boji ťažko zranili. Teda prepichol ma súper - kapitán nepriateľov (Paľo Širáč, tiež spolužiak z výšky), s ktorým som mal záverečný súboj, každý s dvomi šablami (slušne sme to nacvičili, až zo šablí fakt lietali iskry). Bolo to veľmi úspešné tanečné divadlo - v premiére k 25. výročiu Lúčnice (máj 1973).

Mali sme tam fofry, lebo tri väčšie časti na seba tesne nadväzovali a boli zložité prezleky. Pri skúške prezleku kostýmov sme to časovo nestíhali. Mali sme nervy, aj Nosál. Pri jednej skúške Paľo povedal: v tom druhom prezleku si strhnem vršok a natiahnem rýchlo kabátik. Ale bolo ešte treba zapínať, nato už nebol čas. Ja som musel mať na sebe dvoje nohavíc, aby som stíhal po prvej časti ďalej. Tak nám nakoniec poslali kabátiky uniformy na suchý zips, čo sa dovtedy v Lúčnici nepoužívalo (bola to drahšia novinka). Ale veľmi praktická pre všetkých.

Po úspešných premiérach programov Lúčnice k jej 25. výročiu v starej budove SND, ktorej vchod i vstupnú časť parádne vyzdobil Ing. Vilo Gruska (vyrastal z neho výborný scénograf), nám oznámili, že Lúčnica bola vybratá na koncertné turné v niekoľkých štátoch Južnej Ameriky.

A predsa sme išli ...

Termín odchodu bol daný len predbežný. Tak sme si mysleli, že z toho nič nebude a tešili sme sa, že si oddýchneme po takmer ročnej intenzívnej príprave na premiérové programy. S fajn pocitom sme si opakovane čítali odborné recenzie na tri premiérové dni jubilejnej Lúčnice. A pravdu poviem, s Paľom sme aj boli hrdí a radi, že nás tam menovali medzi sólistami.

O pár dní sa však všetko „zomlelo“. Rýchlo zbalit' a ide sa. Na stretnutí k pokynom na cestu, nám predstavili aj organizačného pracovníka, ktorý nás sprevádzal za Slovkoncert. Bol úprimný a hneď na úvod povedal: nebol som síce nikdy v zahraničí na turné, ale pripravili sme všetko, čo treba. Bude to dobré. Tesne pred tým vyskočila informácia, že v Južnej Amerike sú nepokoje. Nuž asi viete, ako nám naskočili otázniky a husia koža.

Paľo sa nezdržal: No Mária skákavá! ... Do mrmlania niekto z vedúcich usmernil: diskusia bude neskôr (nebola). Dotyčný pán sa „prejavil“ neskôr, keď vysvitlo, že nevie ani po španielsky, ani po anglicky. Našťastie jedna tanečnica svojou španielčinou veľa zachránila.

Pobyt – teda cesta, vystúpenia, cesta, vystúpenia... boli sakra natesno. Všetko prebiehalo veľmi dobre na pódiaoch, aj v komunikácii s obecenstvom a domácimi médiami.

Nemali sme žiadne dni na aklimatizáciu, ako zvykli chodievať (aj dva - tri dni vopred) športové tímy, v podstate tiež na reprezentačné vystúpenia. Iste, ak berieme, že cesta tam a cestovanie po kontinente bola aklimatizáciou, tak radšej nič nevravím.

V Santiagu de Chile – hlavnom meste, niektorí naši členovia videli osobne prezidenta Salvadora Allendeho, ako ide pešo a bez ochranky do práce v paláci La Moneda. Profesionálne to bol lekár - chirurg. Chcel v krajine zaviesť viac slobody a práce pre chudobných. Mnohí mu verili, ale niektorým sa jeho názory a úsilie veľmi nepáčili. Situácia tam bola vážna, no my sme si to až tak moc neuvedomovali.

Veď nás na istej trase viezli dokonca vojenským lietadlom (kvôli bezpečnosti). A jedna z tanečníc sa zázračne dostala do kabíny pilota, ktorý jej dal držať riadenie. Vďaka čomu lietadlo menilo dosť rýchlo výšku a niektorým pokrútilo žalúdok. Potom z kabíny vyšla naša spolužiačka... tak jej Paľo „vyčistil žalúdok“ !

Cestovali sme na sever aj po svetoznámej diaľnici cez púšť ATA CAMA. Dlhé kilometre nebolo vôkol ničovaté nič. Len suché do červena povrchy a sem – tam aj vrchy. Už to nebolo lietadlo. Autobus citeľne starší, s otvorenou (roztrhanou) strechou, trápil sa do kopcov a dolu zase letel a všeličo hrkotalo. Aj kvôli nemu sme viac hodín meškali. Ale išiel. Jedna Coca cola a veľká obložená žemľa (denná strava). Večer vystupko pre jednoduchých ľudí, ktorí na nás čakali v basketbalovej hale. Celá plocha ihriska bola zahádzaná papiermi. Ľudia vykrikovali a pýtali si vstupné (neverili že ešte prídeme). Myslím, že to bol jeden z časových rekordov: rozbaľiť, obliecť sa a program frčať. Boli sme v nadmorskej výške ako vrchol nášho Kriváňa. Niektorým trochu dochádzal kyslík... Zvládli sme to a potlesk obecenstva nemal konca. Opakovačky... Niektorí po záverečnej klaňačke klesli v šatni - na chodbe ... na podlahu.

Neskôr sme vystupovali v severnejšom meste Antofagasta. Bolo to jedno z mnohých stredísk takmer povrchovej ťažby Modrého liadku. Teda mestečko pri mori, dosť bohaté. Boli tam aj stredné a vysoká škola. Po predstavení prišli za nami vysokoškooláci a pozvali nás do svojho klubu. Po pár vysvetlení odkiaľ sme to vlastne v tej strednej Európe, rozbehla sa spontánna komunikácia aj zábava. Niektorí vedeli dosť veľa o Európe. Dozvedeli sme sa, že tam spolu študujú deti z bohatých i chudobnejších rodín. Tí bohatí totiž nechceli študovať oddelene od svojich vrstovníkov, úžasné. Bolo vidno, že sa veľmi dobre znášajú.

Nad ránom nás vypravovali ako starí kamaráti. Spievali naše a my zase ich piesne, čo sme sa vzájomne naučili. Boli to veľmi príjemní, šarmantní a móresní mladí ľudia. Niektorých vonku trezivo čakali rodinní príbuzní na drahých autách. Aj s nimi sme sa pozdravili a súčasne aj rozlúčili. Ďakovali nám za umelecký zážitok z včerajšieho vystúpenia. Nikto z nás netušil, že adresy, ktoré sme si väčšina vymenili, žiaľ nebudú nanič.

Sprcha, zbalit' veci, raňajky a už sme autobusom vychádzali z údolia na kopec. A tam ďalej, za mestom hrôza – veľká odpadová plocha... a v kopcoch odpadkov sa hrabali najchudobnejší z okolia. Niektorí (ako povedal náš sprievodca) tam vraj aj mali svoj „domov“. Nálada spadla do ticha a úzkosti.

Bol pomaly koniec júla. Ešte sme mali pred sebou Peru, Mexico a Kubu.

Keď sme prechádzali hranice Chile, po dosť podrobnej kontrole pasov a autobusu, musel náš sprievodca niečo opakovať vojakom. Bol dosť napätý. Prešli sme, bolo ticho a nejako dusno.

Asi po 10 kilometroch sme zastali, vyšli von. A náš sprievodca z ambasády sa so slzami v očiach rozhovoril, až radostne vykrikol, že je šťastný, že nás vidí všetkých živých a zdravých! Stručne povedal, že v Chile sa asi pripravuje prevrat. Aj preto pri niektorých vystúpeniach na amfiteátroch, chodili okolo javísk vojaci. Mali pušky a šable. Mali nás chrániť, lebo sme boli z červenej krajiny ...

Diplomat s bielym pasom a aktovkou na retiazke ...

pripnutej o zápästie... Vysvitla aj neznáma okolo nášho spolucestujúceho v lietadle do Santiagu. Až neskôr vyšlo najavo, že niesol sebou v koženej aktovke kompletný plán výcviku a ozbrojenia ľudových milícií, ktoré mali chrániť a podporovať prezidentove plány. V pánovi diplomatovi sme s Paľom spoznali nášho bývalého profesora filozofie. Aj bol rád. Výborný chlapík to bol. Veľmi uznával umenie, ktoré podľa neho raz zachráni našu civilizáciu. Raz nás po prednáške totálne prekvapil, keď vysvetľoval, aké je to aj fyzické umenie, vizuálny vnem a pocit, otočiť sa o 360 stupňov. A on sa tak sústredil a fakt otočil tesne nad zemou (zakývalo ho) ale netreskol.

V Santiagu býval v jednoduchom hoteli. Nebol moc na očiach, ale na krátky čas, ktorý sme pobudli v Santiagu, nechýbalo u neho dobré plzenské pivo.

Žiaľ prezident Salvador Allende ponuku nezrealizoval, veril, že sa mu jeho ciele podarí uskutočniť aj bez milícií. Bol to veľký humanista ...

Ako viete, dňa 11. septembra 1973, bol v Chile prevrat. Generál Pinochet prevzal moc a nastolil stanné právo. Pomohli tomu veľmi odborári dopravcov – kamionisti. Ktorí neskôr vyhlásili, že nechceli, aby to tak dopadlo, že aj ich pričinením sa v Chile nastolí vojenská diktatúra. No to už bolo neskoro.

Vojaci zatýkali, väznili... desaťtisíce ľudí aj na slávnom štadióne v Chile (kde hrali pred rokmi aj naši futbalisti) ! A tí čo nás viezli lietadlom ?, a chránili pri javiskách ??

Vraj armádu niekto zaplatil o niekoľko dolárov viac, ako ich vedel zaplatiť štát. A rachlo to. Prezident S. Allende podľa lekárov spáchal sebevraždu (zastreliť sa).

Neskôr sme sa dozvedeli, že sa študenti, aj naši kamaráti z Antofagasty nechceli vojakom vzdať. Zabarikádovали sa v budove školy. Bránili sa ručnými strelnými zbraňami. Neprehovorili svoje deti ani milionári. Zostali tam všetci. Vojaci po opakovaných výzvach rozstrelali delami celú budovu školy.

V Lúčnici aj na ubytovni sme zapálili sviečky a ticho nechápali, kde sa vlastne svet uberá ...

Neskôr sme sa stretli s bývalým členom orchestra Lúčnice, pôsobil v zahraničných službách a povedal nám takú maličkosť: že po umeleckom turné Lúčnice v Latinskej Amerike vraj stúpol zahraničný obchod s Československom o vyše 23 - až 27 %.

Pre nás bol však hlavne hrozný fakt, že zomreli naši známi - kamaráti v Antofagaste.

Krajina Inkov, záhadná civilizácia ...

V Peru – výnimočnej krajine Inkov, ktorí mali svoju ríšu spravovanú na vysokej úrovni. V hlavnom meste Lima, sme mali špeciálne vystúpenie. Pripravili sme sa, všetko v paráde... až sa otvorila opona, vystrelila na veľké pódium Šarišská polka ... a prekvapenie. Cez silné reflektory sme v pološere hľadiska uvideli naše vzácne obecenstvo len v prvých troch – štyroch radách.

Za javiskom nám to vysvetlili, že je to LEN pre super bohatých občanov hlavného mesta.

No čo už, prešla prvá polovica vystúpenia a potlesky slabšie. Pýtame sa ... ako na nich ?? Domáci nám vysvetlili, že to je normálne, že oni budú veľmi tleskať až po predstavení (ak sa im to bude páčiť).

Prezliekali sme sa s Paľom neďaleko seba. Vraví, poďme niečo urobiť, veď to sa nedá... Pridali sa aj ďalší a bola veľká sranda. Ako sa len časovo v rámci tancov dalo, dívali sme sa priamo na určité konkrétne osoby. Jasné baby – na chlapov a my na ženy. Isté dámy boli veľmi ovešané zlatými náhrdelníkmi a doplnkami. Po druhom tanci v ďalšej polovici programu to začalo zaberat'. Istá dáma sa pri sólach v Palicovom tanci postavila a tleskala o dušu. A strhla aj ďalších ... v záverečných tancoch stáli všetci... Pozvali nás do najdrahšej čínskej reštaurácie a tam sme pri chalanskom stole s Paľom vtipkovali na účet domácej smotánky ... Keď sme sa na nich pozerali a smiali, páčilo sa im to, prišli a pýtali sa či nám niečo nechýba. Nuž tak sme s nimi troška aj potancovali.

Mexiko, ríša Aztékov - matematikov...

Bývali sme v hoteli El Romano ... Nosál' na voľný deň nariadil tréningy a opakovanie prípadných záskokov. Niečo chcel kombinovať, asi preto, aby nás zamestnal. Tréning bol riadne vážny, nikto sa nemohol ulievať. Paľo pár krát naznačil, že skočí hlavičku do bazéna. Keď to zbadal Nosál', pozrel a hneď bol kľud. Ale po dlhšom tréningu sa už dalo.

V Mexiku nás po úspešnom predstavení v krásnom Palacio de Bellas Artes, pozvala na návštevu partia Slovákov. Vypýtali nás od vedúcich, tak sme šli. Na parkovisku priestranné auto a jeden z domácich vraví: Štefan máš vodický? Mám. Tak môžeš šoférovať, budem ťa navigovať. Nestačil som povedať, že to bude asi ťažké a už mi leteli kľúče. Bol som zaskočený, ale aj trošku bojzливо rád. Postupne to bol zážitok. Teda nielen pre mňa. Lebo navigátor vykladal aj druhým, kde sa nachádzame a čo vidíme. A tak sa zo dva krát stalo, že sme išli tým istým miestom znova... Paľo poznamenal: Števo, ale to nie je ako cesta do Popradu, skratkou cez Kokavu...?! A vyrozprával „cestujúcim“, čo už viete aj vy... Len keď som si po chvíli v spätnom zrkadle všimol, že sa s Paľom dala do reči aktívne pani majiteľ'a auta. Bavili sa a ja celý rád, že šoférujem a o chvíľu, teda po takmer hodine sme boli na návšteve. Boli to príjemní ľudia, vzdelaní, úspešní aj v Mexiku. A mali krásne spomienky na Československo.

Neskôr večer, keď sme šli do hotela, Paľo vraví na celú ulicu: „Keby som nemiluvau naše krásne Slovensko, umenie a krásne Slovenky, tak by sme tu na nejaký čas aj zostali ! Čo povieš Števo ? Nie ?!“ Ved' určite (vravím) , ale doma by nás cvakli, ktovie ako nadhlo ?! A práve sme šli do záverečného ročníka na VŠMU. Tak sa špásovné predstavy rozsypali ...

(Po pár rokoch sme sa doma z médií dopyčuli, že v Mexiko city bolo vážne zemetrasenie a doslova sa prepadli celé miesta so stavbami. Aj náš bývalý hotel).

Na druhý deň sme leteli na Kubu ...

Ale beda ! Na letisku v Mexiko City, aj po veľkých urgenciách zostali naše kufre s krojmi aj niektoré hudobné nástroje. Pán Nosál' bol veľmi na ... hnevaný. Ale zástupca ambasády ho ukludňoval, že sa to podarí všetko včas vybaviť. Len už musíme komplet nastúpiť na miesta k odletu.

Prijala nás neuveriteľne kľudná Havana, aj s jej vysokou vzkosťou. A ešte kľudnejšími ľuďmi. Ved' to poznáte – tam sa nikto neponáhl'a. A keď niečo súrite ... súhlasia s vami, ale dodajú pokojne: Señor Mañana, por favor Mañana !

A ste vybavení, všetci. Oni dokážu hodiny čakať na zastávke autobusu z ktorých väčšina mala strechu zhrdzavenú - teda voľný „šíber“. Často si pospevovali na zastávkach, ba aj potancovali – tak pohodovo v kývavom pérovaní a nakláňaní sa na všetky strany, no hlavne tam, kde bola nejaká žena. Ved' komuže sa bude muž predvádzať?! A ženy ? Tak isto, len opačne – na mužov.

Inak ženy cez deň veľké natáčky vo vlasoch. Ale pred večerom, keď prichádzajú muži z práce domov... ste už ženu v natáčkach nevideli. Aj tam sa krášlia hlavne kvôli mužom, skoro ako u nás. Či ako ?

Ponad ich typické mestské domy a rôzne stavby, sa tu a tam týčili vyššie budovy – zväčša pyšné Hilton hotely, v ktorých utekajúci Američania pokazili všetku klimatizáciu. V jednom z nich – v Riviére, sme bývali. Teplo bolo vysoké a k nemu vlnkosť. Aj tenká plachta hriala, ako domáci paplón. Nedalo sa spať. Tak sme to skúsili aj vo vani, len aby sme si trošku oddýchli a regenerovali ... Striedali sme sa s Paľom v napustenej vani asi po troch hodinách. Tak do $\frac{3}{4}$ vane voda, aby sme sa nezošmykli a neutopili ... Aj niekto hovoril, že hodina spánku vo vode, je ako dve hodiny na suchu. Neviem, ale nám to veľmi pomohlo.

So západnou exotickou pologuľou sme sa rozlúčili vystúpením na plávajúcom ostrove. Perfekt až neuveriteľne romantické. Povedali nám o tom krásny príbeh. Takže: primabalerína svetového mena, pani Alicia Alonzo odišla vystupovať na Floridu a nevrátila sa naspäť na Kubu.

Samozrejme – preletelo to médiami sveta. Ale kubánsky vodca Fidel Castro oslovil telefonicky pani Alonzo a pripomenul jej, že ona nie je len svetoznáma umelkyňa ale aj človek hrdý na rodnú krajinu. Teda prečo odišla ? Ona mu odpovedala, že nemá na Kube dobré podmienky pre svoju umeleckú prácu a jej prezentáciu ... F. Castro vraj odpovedal, že jej vytvorí výnimočné podmienky na prácu i jej umelecké koncerty! Že bude tancovať Labutie jazero na jazere.

Pani Alonzo samozrejme neverila...

Ale Castro oslovil špecialistov ... navrhli toto krásne historické dielo. Iste to stálo milióny dolárov. Totiž aj jazero bolo umelé. A Castro usporiadal veľkú ceremóniu na otvorenie amfiteátra... A pani Alonzo tancovala Labutie jazero na jazere. Tancovala ešte niekoľko rokov v Národnom divadle a pôsobila i pedagogicky na Akadémii tanečného umenia v Havane.

Teda veľký valec o priemere vyše 30 metrov, vysoký, či hlboký vyše dva metre. Ponorený do vody vo veľkom jazere. Nad hladinou bolo asi 70 - 80 cm. Vstupovali sme opatrne po schodoch do vnútra valca, kde boli výborné šatne, wc, aj bufet, ... priestoru nadostač pre riadne divadlo. Tri krát nás počítali, či niekto nechýba a zaduneli motory. A po chvíli sa pódium pohlo smerom k parádnemu kamennému amfiteátru na spôsob gréckeho amfiteátra v Dodone. Stĺpy na okrajoch veľkého kaskádového hľadiska, niektoré stály, niektoré popadané, ako v Olympii - Jónske i Dórske.

Stmievalo sa. Prezliekali sme sa do krojov. Pódium - valec pomaly plával k hľadisku. Na jeho prednej strane (asi po dĺžke jednej tretiny) začala striekať vysoká rozprášená vodná clona (asi 2,5 m vysoká). Na vodnú clonu svietili a prelínali sa rôzne farby. Keď sme vystúpili na povrch, ešte upravovali sedenie a mikrofóny pre orchester a reproduktory na odposluchy. Nechali veľký tanečný

priestor. Povrch pódia bol špeciálny, aby sa nešmýkalo. Rozprášená voda príjemne osviežovala vzduch. My sme videli do blížiaceho hľadiska, už tam sedelo dosť ľudí, ďalší prichádzali. Ale ľudia z hľadiska nás nevideli, ako povedal domáci inšpicient. Boli sme v pološere a kryla nás farebná clona. A pobádal nás, že sa môžeme kludne rozvíjať.

Po chvíli zazneli úvodné akordy orchestra. Program v tejto atmosfére bol veľkým zážitkom aj pre nás, nielen pre obecenstvo. Dobré ozvučenie. A nikto sa nešmykol. Po opakovaných klaňkách a potleskoch, do šatní. Mali sme fajn pocit i zvláštny splín, že celé turné práve fakt končí...

Ale už toho bolo aj dosť, lebo tu a tam sa objavovali i menšie ponorkové dialógy... ako to na dlhších „trasách“ býva. V šatni sme si s Paľom pomrmlali: čo keby sme takýto amfiteáter mali na Pasienkoch, alebo niekde inde na vhodnom mieste na Slovensku?! To by bola paráda.

Inak - začiatkom 70-tych rokov sa pomaly rozpadávalo pódium na jazere v Trenčianskych Tepliciach, na ktorom pred rokmi medzi stovkami kvetov - lekna, skutočne tancovali Labutie jazero členovia Baletu SND z Bratislavy. Veci sme mali zbalené.

Poslednú noc nás pozvali do Tropicana Bar-u. Aby sme zažili aj originálnu show vo svetoznámom bare. Bol postavený a riešený impozantne. Samostatné stoly pre hostí, ku každému stolu sa dostanete osobitným vstupom a spoza každého stola vidíte veľmi dobre na hlavné pódium. Za pódium boli vysoké tenké palmy (husto). Viacero čísiel programu bolo na niekoľkých prízemných pódiami, výborne osvetlení účinkujúci a hudba znela z repro – zabudovaných pri stoloch (dali sa aj vypnúť). Nasledovala svetelná ilúzia po rôznych objektoch a rastlinách, palmách, a podobne. Jedným z vrcholov nočných programov – zneli svetové hity – naživo na strednom bielom krídle, ktoré bolo vysoko medzi palmami. V závere sa nenápadne zjavil tanečný pár v bielom kostýme a tancoval na tom krídle. Úžasný dojem umelecký, ale aj artistický výkon. Nastal veľký potlesk. Paľo vraví: „To je Pako, tam by ma nikto nedostal, ani neviem za čo!“ Pomaly sa (zase) brieždilo a poberali sme sa na letisko.

Asi po dvoch - troch rokoch, ako sme sa vrátili z Kuby, raz zatelefonoval tanečný partner pani Alonzo, že prišli do Bratislavy a budú mať koncert v SND. Tak sme sa s nimi stretli, poukazovali Bratislavu, i spomínali na Kubu.

.....
(Poznámka:

Lúčnica bola v niektorých štátoch Južnej Ameriky už v r. 1956 na dlhší čas. Mali veľký úspech so „zlatou“ generáciou Jožka Majerčíka. Klimenta Ondrejku a ďalších).

Ešte krátko zo štúdia a jeho záveru.

V posledných rokoch sa násobili požiadavky na konkrétnu tvorbu. Každý si mohol vybrať a musel odovzdať – predviesť na živo výsledok svojej tvorivej práce. To bolo veľmi krásne obdobie. Pasovali sme sa sami so sebou – nápady, libretá, kresanie veľkých predstáv (čo vôbec scéna znesie, alebo na čo momentálne už máme), roviny štylizácie – hotová mágia – problematika po stáročia v umení polemická. A jej mnohoraké roviny.

V rámci niektorých hodín sme veľmi podrobne analyzovali choreografické kompozície z viacerých strán. Pomáhali sme si navzájom aj interpretačne, lebo jednoduché prepisy neboli náročné a požiadavka znela: tvorba, nie prepisovanie známych kompozícií. Tak sme sa viac vopred pripravovali na väčšie, resp. štylizovanejšie kompozície.

Tak napríklad ja som Paľovi tancoval sóla v Kokavských premenách a on mne zas v Goralskom dvojpárovom. Lebo tanečníci - sólisti, ktorých sme si vybrali z iných súborov, to jednoducho nezvládli.

Preto sme boli veľmi radi, keď sa vtedy zaslúžili umelci - majstri: Nosál a Kubánka dohodli, že si v záverečných semestroch môžeme prizvať na interpretáciu našich choreografií, tanečníkov i sólistov zo SLUK - u. Vzájomne sme sa potrápili, nácviky boli komplikované časovo (oni mali často vystúpenia), ale mali veľký záujem a dosiahli sme, čo sme chceli do kompozícií „vložiť“ – obsah, štýl, aj výraz. Po predstavení (na skúškach) nám oni ďakovali, že si tak nejako inak zatancovali. Ešte aj po rokoch sme na to spoločne radi spomínali.

V tom čase už bol odskok do vyššej náročnosti kompozície, ale aj interpretácie. Blížil sa záverečný piaty rok štúdia a pripravovali sme sa na diplomovku. Mala tri časti: Teoretická práca: písomná. Podstatná a najdôležitejšia: praktická tvorba a ústna obhajoba týchto prác.

Aj v diplomových choreografických dielach sme si s Paľom osobne vypomáhali. On so mnou tancoval „Na Liptovský čardáš“ (dvoj párový). A ja som mu tancoval v Kokavskom tanci. Každý sme mali tri choreografické kompozície.

Ako povedal uznanlivo aj Prof. Nosál na naše komorné kompozície: Celkom dobré. Paľovi vyšla výborne „Vyhadzovaná“ (aj ju vzal do Lúčnice). Urobil, veľmi dobre, že si vzal tanečníkov skúsených z Trenčanu. A mne vyšiel: „Na Liptovský čardáš“, tiež ho chcel Nosál do Lúčnice. Ale v tom čase (jún až jeseň 1974) žiaľ, nemali na to interpretov (čo uznal aj Nosál). A na jeseň sme sa každý rozišli do svojich prvých zamestnaní.

Po absolvovaní VŠMU, šiel Paľo Bútor do Banskej Bystrice, na Krajské osvetové stredisko, spolupracoval aktívne s rodákom Igorom Kovačovičom aj vo folklórnom súbore Partizán.

Mne raz v septembrový večer zavolať pán Zálešák, aby som prišiel na pohovor. Vybrali ma na Osvetový ústav do Tanečného oddelenia.

Keď sa Paľo vrátil z Banskej Bystrice do Bratislavy (do ZK ROH v Dimitrovke) a začal stavať na nohy folklórny súbor Železničiar, ktorý prešiel do nového Dimitrovca, pokračovala naša priateľská i odborná komunikácia. Roky som chodieval k nim na nácviky, aj na ich vystúpenia.

A znova sme preberali čo folklórne dianie na Slovensku má, či nemá a čo potrebuje. V jeho dimitrováckej kancelárii sme prežili veľa priateľských stretnutí, i stovky hodín pracovných debát.

Rád si spomínam ako sme niekedy dokola počúvali Tonkovičovú „Vrchársku náladu“, veľmi bol hrdý nato, že je to z jeho rodného kraja. A veru nedalo mu ... veľa krát hovoril, žeby to rád aj tanečne – scénicky postavil, no sám sa opýtal: No, ale veď to je takuo nádhernuo ako to je !

Samozrejme, že túto výbornú, nadčasovú skladbu mala v repertoári hudba Folklórneho súboru DIMITROVEC. A viete si predstaviť, koľko ju museli „drviť“, aby bol Paľo spokojný ?? Tuším, že ju vedeli už aj odzadu. Ale hrali ju paradne, ako hymnu !

Paľo vychoval v Dimitrovci niekoľko generácií veľmi dobrých, až výborných tanečníkov a tanečnice. Riadne sa nahneval, keď mu niektorí odchádzali do iných súborov. Napríklad aj do Lúčnice, kde sa viacerí vypracovali na výborných sólistov. Neraz mi zavolať: tak predstav si zase mi vzali toho, alebo tú... Ponadával aj na tých čo odišli, ale aj na tých, čo ich prijali. Trápilo ho to. Tak som mu dohovárať, že vlastne je to jeho zásluha, že sú na takej úrovni, že aj inde ich chcú. Že mu tam šíria dobré meno. Ale poznáte to – zas musel znova a znova začínať s mladšími.

Sledoval aj vystúpenia detských súborov, kde vyrastali talenty a šiel ich nahovárať na konkurz. Aj si najmä po prevrate poťažkal: Vidiš to, na staré kolená musím detská prehovárať, aby prišli ku mne. Lebo vo vyše dvadsiatych detských súboroch v Bratislave, vyrastalo veľa talentov už aj s určitými interpretačnými skúsenosťami. A dospelácke súbory sa ich snažili získať pre seba. Dimitrovec mal tiež výbornú hudbu i spevácku skupinu. To všetko v podstate organizoval s počiatku sám. Postupne si vychoval, ale aj prizval veľmi dobré typy odborníkov - pedagógov do tanca, hudby i spevu. Súbor mal veľmi pekné a udržiavané kroje. Aj nato si Paľo potrpel.

Po prevrate sme s Paľom Bútorom a Peťom Homolkom organizovali významné stretnutia vedúcich folklórnych súborov z celého Slovenska práve vo Vernosti, kde mal Dimitrovec domovské miesto. Súbor veľkej fabriky si v tom čase zmenil názov na: LIPA – slovanský posvätný strom.

Organizátori: v úzkej spolupráci Folklórna únia na Slovensku a Národné osvetové centrum.

Tam sme napríklad 21. júna 1990 uskutočnili aj zakladajúce Valné zhromaždenie Folklórnej únie na Slovensku (FUS).

Zúčastnili sa na ňom vedúci súborov z celého Slovenska, i predstavitelia MK SR, SAV, NOC aj z Moravy a Čiech (spolu vyše 130 osôb). Posunuli sme význam dobrovoľníctva (3 sektora) na vysoký post - za partnera štátnych i samosprávnych organizácií. Vďaka FUS sa stovky folklórnych súborov naučilo založiť si vlastné občianske združenia, aby ako právny subjekt mohli komunikovať aj obhajovať svoje záujmy a významné počiny. Podarilo sa to hlavne a len preto, lebo ľudia viac komunikovali, chceli si vzájomne pomáhať a vedieť viac o sebe navzájom, kto čo a ako robí – tvorí. Ako sa mu vo svete „novodobých tradícií“ darí. A ako rieši problémy v tom novotvare divokej spoločnosti usilujúcej sa hlavne len o osobný zisk.

Bolo a je veľmi náročné takýto trend udržať v stále sa meniacej politike názorov nielen politikov, ale žiaľ aj ľudí z folklórneho diania. Je slabá komunikácia. Neraz sa tento disharmonický stav veľmi zneužíva v osobný prospech.

Aj pri tejto príležitosti je nutné pripomenúť, že Paľo umelecky tvoril aj pre iné výborné súbory na Slovensku. Významná je jeho práca pre folklórne slávnosti a festivaly, ale to by už bola iná knižka.

Chcem vysloviť obdiv interpretačnému a celoživotnému pedagogickému a umeleckému dielu Paľa Bútora. A som hrdý, že sme sa v živote s Paľom stretli a prešli spolu kus krásnej cesty tanečným umením vo folklórnom svete.

Vrcholy Paľovej tvorby ...

Osobne som názoru, že programový blok: Z Kokavských kolešní, ktorý postavil Paľo Bútor v Dimitrovci a bol aj zdokumentovaný v STV (r. 1981), je to tanečná symfónia, najkompaktnejšie scénické umelecké dielo z regiónu Kokavy nad Romavicou.

Nikto pred tým a ani potom niečo podobné pre scénu z Kokavy nevytvoril.

Aj preto som rád, že sa mi tento záznam podarilo získať z archívu RTVS, na premietnutie pri príležitosti spomienkového koncertu na umelca Paľa Bútora (27. sept. 2013) v Zrkadlovom háji, v Bratislave.

Na záver, s poďakovaním a úctou k Paľovi, na tomto Spomienkovom koncerte paradne zatancovalo 14 párov jednu z ďalších najlepších Paľových choreografií: „KRUCENA“. Celá sála so slzami v očiach, burácala potleskom Paľovi, jeho umeniu a jeho poslednej špičkovej generácii tanečníkov.

Čeť jeho pamiatke !

(Na koncert pripravil tanečníkov repetítor – dlhé roky „pravá ruka“ Paľa Bútora: Vilo Korenčík) .

Veľa osobností z Dimitrovca sú známi ako úspešní vedúci súborov, autori programov, aj na folklórnych slávnostiach a festivaloch. Ale aj v popredných pozíciách v spoločenskom živote Slovenska.

E p i l ó g

Roky štúdia „vo svete“ veľkej Bratislavy, poznanie skúsenosti od profesionálnych majstrov aj z iných umeleckých žánrov. A najmä vlastných - zo stoviek vystúpení v malých dedinkách, mestečkách, mestách veľkého Československa aj na popredných svetových scénach, nás s Paľom primkli k sebe. Bol priateľský a priamy. Vnímal som ho dlhé roky viac ako priateľa, mal rád pravdu, vedel byť aj bežár a z bežnej situácie urobiť veselú náladu.

Neraz sme robili zabávačov, aby bolo v spoločnosti viac úsmevu, špásu, skrátka príjemnejšie.

Neviem ako presnejšie to povedať ... tí, ktorí nás učili, viedli, podporovali, či fandili nám, nás nasmerovali životom tak, že sme sa rozdávali a dávali iným koľko sme len vládali ... veď aj takých život potrebuje .

S poklonou a úctou na spoločné zážitky,

Mgr. art. Štefan Zima, v. r.

P. S.

Doplnené 20. júla 2015